

## Problem nadużywania uprawnień przez funkcjonariuszy służb porządkowych w Turcji od roku 2005 po wydarzenia w stambulskim Parku Gezi

PROBLEM NADUŻYCIA SIŁY PRZEZ SŁUŻBY PORZĄDKOWE A ZMIANY PRAWNE PRZED AKCESJĄ DO UNII EUROPEJSKIEJ

**P**RZESTRZEGANIE PRZEZ ORGANY PAŃSTWOWE PRAW CZŁOWIEKA, ich zagrożenie i karanie ich naruszeń jest podstawowym wymogiem stawianym państwu ubiegającym się o członkostwo w Unii Europejskiej. Problemy z jego wypełnieniem, które od wielu lat ma Turcja, są silnym argumentem przemawiającym przeciwko jej akcesji, gdyż nie tylko nie spełnia ona stawianych jej wymogów, lecz także wielokrotnie nie przejawia woli poprawy sytuacji. Od momentu rozpoczęcia procesu akcesyjnego w 2005 r. wprowadzono wiele reform w tej dziedzinie, poszerzając zakres praw i wprowadzając instrumenty je chroniące, jednak działania te wciąż są niewystarczające z powodu ich niewłaściwej implementacji, a wiele luk prawnych bądź zapisów stwarzających pole do naruszeń nadal istnieje.

Problemem poruszonym w corocznych raportach Komisji Europejskiej na pierwszym miejscu, a więc uznanym za najbardziej poważny i wymagający najszybszego rozwiązania, są tortury i złe traktowanie stosowane przez policję i służby porządkowe. Od rozpoczęcia negocjacji wprowadzono szereg instrumentów prawnych, których zadaniem było ograniczenie praw funkcjonariuszy policji, wprowadzenie kontroli ich działań oraz ulepszenie mechanizmów postępowania w przypadku naruszeń, ich ścigania i karania.

Bardzo ważnym instrumentem służącym do zapobiegania nadużyciom siły i ewentualnemu ich dokumentowaniu powinny być dokładne, niezależne, poufne oraz przeprowadzane tuż po zatrzymaniu i po jego zakończeniu badania medyczne<sup>1</sup>. Mimo zagwarantowania prze-

---

<sup>1</sup> *Closing Ranks Against Accountability. Barriers to Tackling Police Violence in Turkey*, s. 14–15, <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/turkey1208web.pdf>,

prowadzania takich badań bez obecności funkcjonariusza policji bądź strażnika, dozwolone jest dokonanie tego na wniosek lekarza, jeśli ten czuje się zagrożony obecnością pacjenta, co z kolei skutkuje częstymi nadużyciami. Uprawnionymi do wykonywania badań i obdukcji są tylko medycy z Instytutu Medycyny Sądowej, których niezależność pod znakiem zapytania stawia służbowa odpowiedzialność przed ministerstwem spraw wewnętrznych. Mimo niskiej jakości i lakoniczności wielu raportów Instytutu, poszkodowani nie mają możliwości skorzystania z usług niezależnych instytucji medycznych i użycia ich ekspertyz jako dowodów w ewentualnej sprawie przed sądem. Pewnym krokiem naprzód mogą być rozpoczęte w 2008 r. starania o uzyskanie przez Instytut certyfikatu ISO, który zwiększyłby wiarygodność jego pracy. Nadzieję budzi też coraz częstsze (choć nadal sporadyczne) dopuszczanie przez sądy ekspertyz medycznych niezależnych instytucji<sup>2</sup>.

Użycie siły przez policję powinno być zawsze środkiem ostatecznym, stosowanym w najmniejszym możliwym zakresie i w sposób proporcjonalny do zagrożenia. W ramach rozpoczętego w 2008 r. programu „Zero tolerancji dla tortur” wprowadzono szereg gwarancji praw zatrzymanych, nieistniejących wcześniej w tureckim systemie prawnym. Przede wszystkim skrócono czas zatrzymania bez postawienia przed sądem do 24 godzin (w przypadkach zatrzymania na podstawie prawa antyterrorystycznego – 48 godzin) oraz zagwarantowano zatrzymanym prawo do natychmiastowego skorzystania z usług adwokata. Do informacji o zatrzymaniu ma prawo rodzina, a funkcjonariusz ma obowiązek pouczyć zatrzymanego o przysługujących mu prawach. To ostatnie jest w Turcji szczególnie ważne, gdyż wiele osób nie wie, że przysługuje im prawo do adwokata lub uważa, że prośba o niego może być uznana za przyznanie się do winy. Krokiem w tył, na drodze do wyeliminowania przypadków tortur i złego traktowania było jednakże ograniczenie dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej dla zatrzymanych. Przysługuje ona od 2006 r. dopiero osobom zagrożonym minimalną karą 5 lat pozbawienia wolności (podczas gdy w 2005 było to maksimum 5 lat), a więc oskarżonym o najcięższe przestępstwa. Jak

---

31.08.2013 r.

<sup>2</sup> *Turkey Progress Report 2008*, European Commission, s. 13–14, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press\\_corner/key\\_documents/reports\\_nov\\_2008/turkey\\_progress\\_report\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf), 31.08.2013 r.; *Turkey Progress Report 2009*, European Commission, s. 16, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key\\_documents/2009/tr\\_rapport\\_2009\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf), 31.08.2013 r.; *Turkey Progress Report 2012*, s. 19, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key\\_documents/2012/package/tr\\_rapport\\_2012\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf), 31.08.2013 r.

wynika z raportu HRW, to właśnie drobni przestępcy są najbardziej narażeni na złe traktowanie, gdyż mają najmniejszą świadomość swoich praw oraz stanowią większość zatrzymanych<sup>3</sup>. Zasadniczo jednak po wprowadzeniu reformy odnotowano wzrost liczby osób korzystających z pomocy prawnej<sup>4</sup>.

Bardzo istotne jest też wprowadzenie zasady, iż tylko zeznania złożone w obecności adwokata mogą być uznane za dowód w sądzie, co chroni przed ich wymuszaniem. Mimo sugestii zawartych w raportach Komisji Europejskiej i organizacji Human Rights Watch zasada ta nie działa wstecz, co oznacza, że w toczących się obecnie procesach dowodami są nadal zeznania wymuszone przed wprowadzeniem w życie ustawy<sup>5</sup>. Wdrożono też serię szkoleń dla personelu medycznego, sędziów i prokuratorów w celu zwiększenia efektywności śledztw i poprawy jakości dokumentacji, rozpoczęto wyposażanie sal przesłuchań w monitoring oraz opatrzone mundury funkcjonariuszy numerami pozwalającymi na ich identyfikację<sup>6</sup>.

Równoległe z pozytywnymi zmianami zwiększono jednak uprawnienia policji, stwarzając tym samym pole do nadużyć. Szczególnie brzemienne w skutki było przyznanie policji uprawnień do legitymowania przechodniów, jeśli istnieją do tego „racjonalne podstawy oparte na doświadczeniu funkcjonariusza i wrażeniu jakie wywierają na nim zastane okoliczności”<sup>7</sup>. Działania te często były podejmowane arbitralnie lub z powodów politycznych (jak np. przypadek Sina na Tekpeteka, który został pobity po okazaniu dowodu tożsamości, gdyż znany był policji jako redaktor anarchistycznego czasopisma, czy Mehmeta Nezira Çirika, którego policjanci pobili po uzyskaniu informacji z dowodu osobistego, że pochodzi z rejonu zamieszkanego przez Kurdów)<sup>8</sup>. Podczas przesłuchań dochodziło wielokrotnie do pobić, gdy legitymowani chcieli poznać powód swojego zatrzymania – w przy-

---

<sup>3</sup> Ibidem, s. 15

<sup>4</sup> *Closing Ranks Against...*, op. cit., 31.08.2013 r.; *Turkey Progress Report 2005*, European Commission, s. 17, [http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key\\_documents/2005/package/sec\\_1426\\_final\\_progress\\_report\\_tr\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2005/package/sec_1426_final_progress_report_tr_en.pdf), 31.08.2013 r.

<sup>5</sup> *Turkey Progress Report 2006*, European Commission, s. 13, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key\\_documents/2006/nov/tr\\_sec\\_1390\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/nov/tr_sec_1390_en.pdf), 31.08.2013 r.; *Turkey Progress Report 2007*, European Commission, s. 13, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key\\_documents/2007/nov/turkey\\_progress\\_reports\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/turkey_progress_reports_en.pdf), 31.08.2013 r.

<sup>6</sup> *Turkey Progress Report 2009...*, op. cit.; *Closing Ranks Against Accountability...*, op. cit., s. 10.

<sup>7</sup> *Closing Ranks Against...*, op. cit., 31.08.2013 r.

<sup>8</sup> Ibidem, s. 24–25, 60–61, 64–65.

padku Feyzullaha Ete jedno kopnięcie w okolice serca spowodowało śmiertelny zawał<sup>9</sup>.

Przed wszystkim jednak prawo w Turcji zapewnia sprawcom nadużyć siły i tortur bezkarność. Wydłużenie groźących za torturowanie wyroków (w przypadku spowodowania śmierci nawet dożywocie) *de facto* je zmniejszyło, gdyż prokuratorzy, chroniąc policjantów, kwalifikują ich czyny najczęściej jako „umyślne uszkodzenie ciała” lub „nadużycie siły” (1,5 roku do 4,5 roku więzienia). W tym przypadku wydanie najniższego z możliwych wyroków daje możliwość jego zawieszenia, co niejednokrotnie miało miejsce. Także wydłużenie okresu przedawnienia takich przestępstw, choć jest krokiem w dobrym kierunku, nie czyni tureckiego ustawodawstwa zgodnym z wytycznymi ONZ, według której takie zarzuty nie powinny mu podlegać<sup>10</sup>. Nie stosuje się też wobec oskarżonych policjantów sankcji dyscyplinarnych, gdyż funkcjonariusze chronią siebie nawzajem – w 2009 r. tylko 2% z nich zostało ukaranych w wyniku decyzji administracyjnej<sup>11</sup>. Taki stan zwiększa poczucie bezkarności policjantów oraz zniechęca ofiary do ich skarżenia, co jest wynikiem braku wiary w to, że wyrok zapadnie i że będzie sprawiedliwy.

Mimo iż tureckie prawo nie wymaga zgody administracyjnej na pociągnięcie do odpowiedzialności za tortury lub złe traktowanie funkcjonariusza publicznego, w praktyce nie wszczyna się bez niej postępowania. Prokurator, który otrzymał prawo do bezpośredniego wszczęcia śledztwa zazwyczaj wstrzymuje się „w oczekiwaniu” na zgodę lub, w przypadku jej braku, nie podejmuje sprawy. Przykładem może być proces o zaniedbanie i niedopełnienie obowiązków, skutkujące zabójstwem, wytoczony policjantom przez rodzinę dziennikarza Hranta Dinka. Ten redaktor armeńskiej gazety „Agos” wielokrotnie otrzymywał listy z pogrózkami, a poinformowana o tym policja nie uczyniła nic, aby go ochronić. Śledztwa przeciwko większości funkcjonariuszy zostały zablokowane z powodu braku zgody ze strony organów administracji<sup>12</sup>.

Turcja ratyfikowała Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (OPCAT) dopiero w 2011 r.

---

<sup>9</sup> Ibidem, s. 58–59.

<sup>10</sup> Ibidem, s. 16–17.

<sup>11</sup> *Turkey Progress Report 2009...*, op. cit., 31.08.2013 r.

<sup>12</sup> *Closing Ranks Against...*, op. cit., 31.08.2013 r.

(z powodu niechęci do reform stało się to 6 lat od jego podpisania)<sup>13</sup>. Nie wypełniła jednak do dziś jego najważniejszego założenia, którym jest utworzenie niezależnego krajowego organu przeprowadzającego regularne i niezapowiedziane kontrole miejsc osadzenia<sup>14</sup>. Istniejące obecnie w Turcji Rady do spraw Praw Człowieka, mające sprawować kontrolę nad aresztami, odwiedzają zakłady rzadko oraz nie dysponują odpowiednim zapleczem eksperckim<sup>15</sup>. Wiarygodność i niezależność ich opinii jest także kwestionowana przez organizacje pozarządowe, gdyż Rady są kierowane przez zastępców gubernatorów prowincji, a koordynowane przez Prezydencję do Spraw Praw Człowieka – centralny organ odpowiedzialny przed prezesem rady ministrów<sup>16</sup>.

Od momentu rozpoczęcia przez Turcję starań o przystąpienie do UE liczba zgłoszonych przypadków tortur i złego traktowania malała co roku, po czym wzrosła gwałtownie w 2008 r., a w czerwcu osiągnęła liczbę 178 skarg – więcej niż w całym roku poprzednim. W związku ze zwiększonymi kontrolami aresztów i posterunków policji przemoc przeniosła się do tzw. blind spots – miejsc, w których policjantów nie śledzą kamery, nie jest obecny adwokat i nie ma zagrożenia kontrolą, np. podczas legitymowania, zatrzymania lub transportu<sup>17</sup>.

W związku z brakiem regulacji ograniczających użycie broni palnej przez policję tylko do przypadków niezbędnych dla ochrony życia ludzkiego, w Turcji często dochodzi do śmierci lub okaleczenia osób, które nie stanowiły zagrożenia. Najprawdopodobniej osobą taką nie był Ferhat Gerçek, 19-latek, który został sparaliżowany od pasa w dół w wyniku postrzelenia w plecy. Policjanci chcieli zatrzymać jego i jego kolegów za sprzedawanie lewicowej gazety, którą funkcjonariusze niezgodnie z prawdą uznali za nielegalną. Podczas gdy wywiązała się kłótnia, a F. Gerçek zaczął uciekać, w jego kierunku oddany został strzał z broni palnej. Aby chronić funkcjonariuszy przed odpowiedzial-

---

<sup>13</sup> *Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, [http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=IV-9-b&chapter=4&lang=en](http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-9-b&chapter=4&lang=en), 31.08.2013 r.

<sup>14</sup> *Turkey Progress Report 2012*, European Commission, s. 19, [http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key\\_documents/2012/package/tr\\_rapport\\_2012\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf), 31.08.2013 r.; *Closing Ranks Against Accountability...*, op. cit., s. 5.

<sup>15</sup> *Closing Ranks Against Accountability...*, op. cit., s. 20–21.

<sup>16</sup> M. Casier, *Contesting the 'Truth' of Turkey's Human Rights Situation: State-Association Interactions in and outside the Southeast*, <http://ejts.revues.org/4190?&id=4190#ftn18>, 31.08.2013 r.

<sup>17</sup> *Closing Ranks Against...*, op. cit., 31.08.2013 r.

nością, prokurator przez 7 miesięcy od zdarzenia nie podjął żadnych czynności śledczych, nie przesłuchał świadków, nie wniósł o otrzymanie nagrań z pobliskich kamer przemysłowych, ani nie zbadał z czyjej winy zaginął kluczowy w sprawie dowód – należąca do ofiary koszulka ze śladami postrzału<sup>18</sup>.

Podobne zaniedbania oraz przypadki manipulowania dowodami, ich zatajania lub fabrykowania zdarzają się niepokojąco często. Bardzo głośnym było postrzelenie na posterunku policji szukającego azyłu Nigeryjczyka Festusa Okey. Incydent miał miejsce w pomieszczeniu, wyjątkowo, pozbawionym kamer (jak twierdził potem policjant, chociaż prokurator nie zweryfikował tego naocznie ani nie zażądał przedstawienia spisu inwentaryzacyjnego), a jego jedynym żywym świadkiem był oskarżony funkcjonariusz, który zeznał, że F. Okey usiłował wyrwać mu broń, która wystrzeliła w wyniku szamotaniny. Wiarygodność tej wersji podważa jednak zachowanie służb po wypadku. Prokurator został wezwany na miejsce zdarzenia dopiero trzy godziny później, współautorem raportu z miejsca zbrodni był dokonujący jej policjant, a kluczowy dowód w sprawie – ubranie ofiary, które pozwoliłoby odtworzyć przebieg zdarzenia – zaginął<sup>19</sup>.

Wiele przypadków nadmiernego użycia siły ma miejsce podczas demonstracji, a ich ofiarami padają nie tylko uzbrojone, agresywne osoby, lecz także uczestnicy nieuzbrojeni lub przypadkowi przechodnie. Przykładem może być 21-latką Gülşah Aslan, która szła odwiedzić w szpitalu swoją matkę, gdy przypadkowo znalazła się w pobliżu demonstrujących z okazji Newroz<sup>20</sup> Kurdów. Strzelono do niej z gumowej kuli, która utkwiała w jej ramieniu. Gdy, będąc w szoku, uciekła i schroniła się w mieszkaniu krewnych, policjanci weszli tam siłą, wybijając szybę, pobili ją i pozostałych członków jej rodziny<sup>21</sup>. Natomiast w Erciş w południowo-wschodniej Turcji policja rozproszyła z użyciem siły grupę skandujących, nieagresywnych ludzi. Jeden z mężczyzn, Mehmet Deniz, został dotkliwie pobity i z opóźnieniem przewieziony do szpitala, gdzie zmarł. Autopsja oraz wyniki ekshumacji wykazały, że przyczyną śmierci były obrażenia mózgu, a na jego ciele

---

<sup>18</sup> Ibidem, s. 41.

<sup>19</sup> Ibidem, s. 2, 8–9.

<sup>20</sup> Newroz to celebrowane przez Kurdów tradycyjne irańskie święto nowego roku; towarzyszące mu uliczne pochody są dla tureckich Kurdów okazją do podkreślenia narodowej tożsamości.

<sup>21</sup> *Closing Ranks Against...*, op. cit.

stwierdzono wiele śladów uderzeń, w tym połamane żebra<sup>22</sup>. Brutalność, z jaką traktowane są ofiary, bezzasadność stosowanych środków i bezkarność funkcjonariuszy budzą wątpliwości co do tego, czy Turcja może być uznawana za państwo, które chroni życie i zdrowie obywateli oraz zapewnia wolność zgromadzeń.

Ofiary tortur oraz złego traktowania nie tylko nie mogą w większości przypadków liczyć na rzetelne, szybkie śledztwo i uczciwy proces, lecz także po złożeniu skargi na funkcjonariuszy muszą stawić czoła kontroskarżeniom. Stawiając czoła zarzutom o użycie przemocy lub gróźb wobec funkcjonariusza na służbie, z ofiar przemieniają się w sprawców. Dodatkowo procesom przeciwko nim nadaje się charakter priorytetowy, śledztwa toczą się więc znacznie szybciej niż w przypadku złego traktowania przez policję, zagrożone są też często wyższym wymiarem kary. Działania te mają na celu zastraszenie ofiar i odwiedzenie ich od składania skarg, potęgując bezkarność sprawców<sup>23</sup>. W takim kontekście nie dziwią przywoływane przez poszkodowanych słowa policjantów: „Możecie to zgłaszać komu chcecie! I tak cała władza należy do nas!” czy „Jesteśmy w policji od 15 lat. Nam się nic nie stanie. Daliśmy sobie radę z wieloma prawnikami, więc z tobą też sobie poradzimy”<sup>24</sup>.

Mimo zaobserwowanego w 2012 r. spadku liczby zgłaszanych przypadków tortur i złego traktowania, skala tego zjawiska w Turcji nadal jest wysoka w porównaniu z krajami Unii Europejskiej. Komisja Europejska w najnowszym raporcie jako wymagające najpilniejszej zmiany wymieniła przede wszystkim walkę z bezkarnością poprzez stworzenie zgodnego z OPCAT mechanizmu kontroli i zniesienie okresu przedawnienia dla tego rodzaju przestępstw. Zmniejszyłoby to poczucie bezkarności funkcjonariuszy i ograniczyło stosowanie przez nich siły do sytuacji bezwzględnie koniecznych. Dobrej woli Turcji wydaje się jednak przeczyć np. awansowanie w 2012 r. na wysokie stanowisko w wydziale do spraw walki z terroryzmem policjanta odpowiedzialnego w latach 90. XX w. za tortury, który uniknął wyroku z powodu przedłużenia się śledztwa<sup>25</sup>.

---

<sup>22</sup> Ibidem, s. 44–45.

<sup>23</sup> Ibidem, s. 69; *Turkey Progress Report 2009...*, op. cit.; *Turkey Progress Report 2010...*, op. cit.

<sup>24</sup> Ibidem, s. 63.

<sup>25</sup> *Turkey Progress Report 2012...*, op. cit.



WYDARZENIA W PARKU GEZI JAKO PRZYKŁAD NADMIERNEGO UŻYCIA SIŁY  
PRZEZ POLICJĘ

WSZYSTKIE OPISANE WYŻEJ NIEPRAWIDŁOWOŚCI W działaniu służb porządkowych relacjonowane były w środkach masowego przekazu podczas rozgrywających się od końca maja 2013 r. protestów w stambulskim Parku Gezi. Prowadzony początkowo przez około 100 osób protest okupacyjny przeciwko likwidacji parku na rzecz centrum handlowego w ciągu kilku dni ogarnął 78 tureckich miast<sup>26</sup>. Brutalne stłumienie pierwotnie pokojowej demonstracji (czego symbolem stało się zdjęcie kobiety w czerwonej sukience, która osłania się dłonią przed, w pełni uzbrojonym i przyskającym jej po oczach gazem, policjantem) spowodowało przyłączenie się do protestów już nie tylko ekologów. Dołączyli do niego także zwolennicy sekularyzmu (centrum handlowe, mające mieścić także meczet, miałyby powstać w odrestaurowanym budynku Koszar Artylerii z czasów Imperium Osmańskiego, w którym w 1909 r. grupa żołnierzy planowała wprowadzenie w kraju muzułmańskiego prawa – szariatu) oraz przeciwnicy nadużycia siły podczas pierwszych dni okupacji parku (wg sondażu ośrodka Konda z tego ostatniego powodu protest rozpoczęło 49% demonstrantów<sup>27</sup>)<sup>28</sup>.

Służby porządkowe dopuściły się wobec demonstrantów szeregu naruszeń. Jednym z najczęściej stosowanych przez nich, a zarazem nadużywanych środków był gaz łzawiący (zwany też gazem pieprzowym). Powoduje on łzawienie oczu, ból oraz problemy z oddychaniem oraz widzeniem i zaliczany jest do tzw. non-lethal weapon. Sposób jednak, w jaki stosowała go turecka policja podczas rozpraszania zgromadzonych na placu Taksim, spowodował śmierć jednej osoby, pozostawił kilkadziesiąt osób ciężko rannych – w tym 11 osób, które utraciły co najmniej jedno oko<sup>29</sup>. Spowodowane jest to nieodpowied-

<sup>26</sup> U. Uras, *What inspires Turkey's protest movement?*, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/06/20136513414495277.html>, 31.08.2013 r.; *Prezydent Turcji: Dialog z demonstrantami? Musimy ich odróżniać*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/prezydent-turcji-dialog-z-demonstrantami-musimy-ich-odrozniac,332429.html>, 31.08.2013 r.

<sup>27</sup> Sondaż przeprowadzony na grupie 4411 uczestników protestów Zob. *Violence 'stoked' Gezi anger*, <http://www.hurriyetdailynews.com/violence-stoked-gezi-anger.aspx?pageID=238&nID=48780&NewsCatID=339>, 31.08.2013 r.

<sup>28</sup> M. Yetkin, *Occupy Taksim?*, <http://www.hurriyetdailynews.com/occupy-taksim.aspx?pageID=449&nID=47972&NewsCatID=409>, 31.08.2013 r.; *Turkey clashes: Why are Gezi Park and Taksim Square so important?*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22753752>, 31.08.2013 r.

<sup>29</sup> A. Tan, *Defining 'Red Hot Chili Pepper'*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nid=48047>, 31.08.2013 r.; M. Pearson, G. Tuysuz, *Turkish*



nim użyciem tej broni, sprzecznym z Podstawowymi Zasadami Użycia Siły przez Funkcjonariuszy Sił Porządkowych obowiązującymi członków ONZ, które zakładają użycie siły tylko w przypadku, gdy pozostałe środki są nieefektywne, proporcjonalne do sytuacji i w sposób minimalizujący obrażenia<sup>30</sup>. Na wielu nakręconych przez demonstrantów filmach widać natomiast wyraźnie policjantów wystrzeliwujących puszki z gazem z wysokości swojego ramienia (strzelając więc na wysokości głów demonstrujących) podczas, gdy dopuszczalne jest wystrzeliwanie ich jedynie pod kątem 45 stopni, a więc w górę<sup>31</sup>. Można więc wysunąć przypuszczenie, iż celem w ten sposób strzelających policjantów było nie tyle rozproszenie gazu, ile właśnie trafienie kanistrami w protestujących. Wątpliwości, co do intencji funkcjonariuszy nie pozostawia jednak nagranie zamieszczone na serwisie Youtube<sup>32</sup>, na którym widać policjanta celującego i trafiającego w twarz stojącego demonstranta, a także wiele zeznań świadków podobnych wydarzeń. Policjanci wpuszczali także gaz do zamkniętych pomieszczeń – namiotów w parku, czy hotelu służącego za polowy szpital, łamiąc tym samym zasady bezpieczeństwa<sup>33</sup>.

---

*authorities arrest social media users; calls for Erdogan to resign continue*, <http://edition.cnn.com/2013/06/05/world/europe/turkey-protests>, 31.08.2013 r.; B. Akaltan, *Human Rights 101 in Turkey*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nid=50101>, 31.08.2013 r.

<sup>30</sup> University of Minnesota. Human Rights Library, *Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U.N. Doc. A/CONF.144/28/Rev.1 at 112 (1990)*, <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/i2bpuff.htm>, 31.08.2013 r.

<sup>31</sup> *European court criticizes Turkey over excessive police force*, <http://www.hurriyetdailynews.com/european-court-criticizes-turkey-over-excessive-police-force.aspx?pageID=238&nID=51300&NewsCatID=339>, 31.08.2013 r.; *Turkish Spring Police Brutality COLLECTION*, <http://www.youtube.com/watch?v=cBsbvoZrzoo>, 31.08.2013 r.

<sup>32</sup> *Turkish Spring Police Brutality COLLECTION*, <http://www.youtube.com/watch?v=cBsbvoZrzoo>, 01.11.2013 r.

<sup>33</sup> E. Güneş, *Many injured as police enter Taksim Square to 'clear banners'*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?PageID=238&NID=48585>, 31.08.2013 r.; *Authorities must stop use of excessive force by Istanbul police*, <http://en.rsf.org/turkey-authorities-must-stop-use-of-31-05-2013,44697.html>, 31.08.2013 r.; *Turkey: Excessive force against protestors must end*, <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/014/2013/en>, 31.08.2013 r.; *Police intervene at Istanbul's Taksim Square, enter Gezi Park*, <http://www.hurriyetdailynews.com/police-intervene-at-istanbul-taksim-square-enter-gezi-park.aspx?pageID=238&nID=48872&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.; *Wyrzuceni - wracają jak bumerang. Turcy wokół Taksim wznoszą barykady*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/wyrzuceni-wracaja-jak-bumerang-turcy-wokol-taksim-wznosza-barykady,333207.html>, 31.08.2013 r.

Od tej „nieśmiercionośnej” broni zginął 22-latek, którego puszka z gazem uderzyła w głowę podczas wybuchu, również w wyniku jej użycia Lobna Allami – Turczynka palestyńskiego pochodzenia przeszła dwie operacje mózgu i cierpi na jednostronny paraliż, a 17-latek Mustafa Ali Tombul przez miesiąc był w śpiączce. Najbardziej jednak wstrząsający jest przypadek zaledwie 14-letniego chłopca, który był tylko przechodniem – 15 czerwca w drodze do sklepu został zraniony kanistrem w głowę i do tego momentu (20 lipca 2013 r.) pozostaje na oddziale intensywnej terapii<sup>34</sup>. Biorąc pod uwagę te przypadki, słowa premiera Turcji Recepta Tayyipa Erdoğan’a dotyczące nadużycia przez policję gazu łzawiącego uznać można za słowa poparcia dla winnych funkcjonariuszy („To jest ich nieodłączne prawo. Możecie to znaleźć w unijnym *acquis communautaire*. Jeśli nie jesteś posłuszny, policja używa swoich uprawnień.”) a zarazem zapewnienie, iż nie będą oni pociągnięci do odpowiedzialności<sup>35</sup>.

„I co oni takiego zrobili? Strzelali ostrą amunicją, używali jej? Nie” – pytał R. T. Erdoğan w odpowiedzi na zarzuty dziennikarzy dotyczące nadużycia siły przez służby i deprecjonując tym samym ofiary sprzecznego z zasadami użycia gazu pieprzowego<sup>36</sup>. Tymczasem jednak 5 dni przed tą wypowiedzią zmarł postrzelony 1 czerwca Ethem Sarısülük. Mimo, iż w serwisie YouTube znaleźć można dobrej jakości nagranie, pokazujące strzał i nie pozostawiające wątpliwości, co do tego, że jego oddanie nie było konieczne do samoobrony, przedstawiciele władz od początku utrudniali śledztwo poprzez zwlekanie z identyfikacją widocznego na filmie funkcjonariusza. Rodzina ofiary zgłaszała też podjęte według niej czynności mające na celu zastraszenie świadków (pogróżki, nakazy aresztowania), a media wsparły władze w tych działaniach, odszukując pamiątkowe zdjęcie E. Sarısülüka z pracy przy budowie bazy wojskowej, które miało rzekomo być wykonane w obozie terrorystów. Ostatecznie 16 lipca prokurator, nie zważając na nagranie i zeznania świadków, zdecydował oskarżyć policjanta jedynie o „nie-

---

<sup>34</sup> *Tensions decrease despite some clashes in Gezi Park protests*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nid=48238>, 31.08.2013 r.; *Gezi protester injured by police gas canister discharged from hospital after two brain surgeries*, <http://www.hurriyetdailynews.com/gezi-protester-injured-by-police-gas-canister-discharged-from-hospital-after-two-brain-surgeries.aspx?pageID=238&nid=51085&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.

<sup>35</sup> *Turkish prime minister vows to increase police force*, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-prime-minister-vows-to-increase-police-force.aspx?PageID=238&NID=49006&NewsCatID=338>, 31.08.2013 r.

<sup>36</sup> *Ibidem*.

umyślne przekroczenie granic samoobrony”, co zagrożone jest karą najwyżej 5 lat więzienia<sup>37</sup>.

Aby uzasadnić zastosowane wobec demonstrantów środki, od pierwszych dni czerwca R. T. Erdoğan określał protestujących mianem „terrorystów”, „marginesu”, „bandytów” i „szabrowników”<sup>38</sup> oraz stosował wobec nieuzbrojonych demonstrantów siłę współmierną jedynie do kreowanego przez niego wizerunku młodzieży z Parku Gezi i placu Taksim. Armatki wodne, służące do rozpraszania demonstracji były, jak gaz łzawiący, używane w sposób zagrażający zdrowiu, a nawet życiu protestujących. Oprócz udokumentowanych przypadków kierowania strumienia o ogromnym ciśnieniu wprost w pojedynczych demonstrantów, w celu powalenia ich na ziemię (co w przypadku jednego z nich doprowadziło najprawdopodobniej do uderzenia głową w chodnik), lekarze zaobserwowali nietypowe poparzenia i plamy u osób mających kontakt z wodą z armatek, co skłoniło ich do przypuszczeń, iż woda zawiera rozcieńczone chemikalia<sup>39</sup>.

---

<sup>37</sup> *Ethem Sarsülük'ün Vurulma Anı*, <http://www.youtube.com/watch?v=odaS16bs6jY>, 31.08.2013 r.; S. Demirezen, *Family of protester allegedly shot by police asks for justice*, <http://www.hurriyetdailynews.com/family-of-protester-allegedly-shot-by-police-asks-for-justice.aspx?pageID=238&nid=48782>, 31.08.2013 r.; *Indictment on killed Gezi protester accepted*, <http://www.hurriyetdailynews.com/indictment-on-killed-gezi-protester-accepted.aspx?pageID=238&nid=50854&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.; *Killed Gezi protester's photos from base construction, not from terror camp: Family*, <http://www.hurriyetdailynews.com/killed-gezi-protesters-photos-from-base-construction-not-from-terror-camp-family.aspx?pageID=238&nid=49635&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.

<sup>38</sup> *Turkey clashes: The Woman in the Red Dress*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22798827>, 31.08.2013 r.; U. Uras, *What inspires Turkey's protest movement?*, <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/06/20136513414495277.html>, 31.08.2013 r.; *Patience has its limits, Turkish PM Erdoğan tells Taksim Gezi Park demonstrators*, <http://www.hurriyetdailynews.com/patience-has-its-limits-turkish-pm-erdogan-tells-taksim-gezi-park-demonstrators.aspx?pageID=238&nid=48516&NewsCatID=338>, 31.08.2013 r.

<sup>39</sup> *Turcja. Policja oblewa demonstrantów wodą z kwasem? Lekarze: Ludzie mają plamy i poparzenia*, [http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,14112419,Turcja\\_Policja\\_oblewa\\_demonstrantow\\_woda\\_z\\_kwasem\\_.html](http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,14112419,Turcja_Policja_oblewa_demonstrantow_woda_z_kwasem_.html), 31.08.2013 r.; *Czerwone plamy i oparzenia u demonstrantów. Krąży pogłoski, że zatrzymani „znikają”*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/czerwone-plamy-i-oparzenia-u-demonstrantow-kraza-pogloski-ze-zatrzymani-znikaja,333345.html>, 31.08.2013 r.; *Brutalna interwencja tureckiej policji. Wśród rannych dziennikarze*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/brutalna-interwencja-tureckiej-policji-wsrod-rannych-dziennikarze,344592.html>, 31.08.2013 r.; *I thought I'd die: Turkish police brutality shocks & enrages protesters*, [http://www.youtube.com/watch?v=o3\\_jyLp5FKo](http://www.youtube.com/watch?v=o3_jyLp5FKo), 31.08.2013 r.; *Protester Killed in Turkey by Water Cannon? Gezi Park Protests*, <http://www.youtube.com/watch?v=moCEpYfOYCo>, 31.08.2013 r.; *Turkish cops water can-*

Mężczyzna leżący na chodniku osłania twarz przed wycelowanym w nią butem uzbrojonego policjanta – to zdjęcie rozpowszechniane w Internecie jest tylko jednym z wielu świadectw brutalnych pobić, których dopuszczały się służby porządkowe na nieuzbrojonych demonstrantach. Ten sam film umieszczony w serwisie You Tube pokazuje też policjantów szarpiących za włosy i bijących pałkami przechodzącą bulwarem młodą kobietę, których nie sposób uznać ani za zagrożenie dla funkcjonariuszy, ani nawet za uczestniczki demonstracji. Użycie siły, które według Kodeksu Postępowania Służb Porządkowych powinno być środkiem nadzwyczajnym, stało się podczas czerwcowych protestów policyjnym zwyczajowym *modus operandi*<sup>40</sup>. Służby jednakże nie tylko dokonują pobić, lecz także pomagają w ukryciu ich sprawców. Kiedy 19-letni Ali İsmail Korkmaz zmarł w wyniku pobicia przez kilku nieznanych sprawców, według władz, przypadkowo zaginęło około 20 minut nagrania z pobliskiej kamery przemysłowej. Istniejący fragment pokazuje napastników bijących kijami uciekających przed gazem pieprzowym ludzi, natomiast zaginiona część pokazywałaby moment pobicia zmarłego nastolatka i mogłaby zostać użyta jako silny dowód w sprawie<sup>41</sup>.

Władze utrzymują także, iż zatrzymania i aresztowania dotyczyły jedynie agresywnych demonstrantów, jednak patrząc na zdjęcie wypuszczonej z aresztu 62-letniej Mücellii Yapıcı, chorej na serce przewodniczącej Rady Architektury, trudno wyobrazić sobie ją atakującą policjantów czy niszczącą mienie publiczne. Tymczasem nie tylko została ona zatrzymana pod zarzutem kierowania organizacją przestępczą (tzn. Platformą Solidarnych z Taksim), lecz także poniżona przez nieuzasadnioną rewizję osobistą. Amnesty International już 1 czerwca informowała o wniesionych 49 skargach na złe traktowanie zatrzymanych. Mieli oni m.in. być trzymani w samochodach policyjnych nawet 12 godzin bez wody oraz dostępu do toalet, a także mieć utrudniony dostęp do pomocy medycznej. Słowa burmistrza Sztambułu Huseyina Avnii Mutlu obiecującego że „kiedy sytuacja się ustabilizuje będzie

---

*non wheelchair protester, 'civil war may be sparked'?*, <http://www.youtube.com/watch?v=oEvEj8OD8Mk>, 31.08.2013 r.

<sup>40</sup> *Turkish Spring Police Brutality COLLECTION*, <http://www.youtube.com/watch?v=cBsbvoZrzoo>, min. 5:03 oraz 7:58, 31.08.2013 r.

<sup>41</sup> İ. Saymaz, *Footage emerges showing assailants beating Gezi protesters with sticks*, <http://www.hurriyetdailynews.com/footage-emerges-showing-assailants-beating-gezi-protesters-with-sticks.aspx?pageID=238&nID=50553&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.; *Footage shows assailants beating Gezi protesters with sticks*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=428&VideoID=580>, 31.08.2013 r.

można korzystać z praw demokratycznych” ma w tym kontekście wyjątkowo ponury wydźwięk<sup>42</sup>.

Prawami demokratycznymi nie tylko nie mogli się cieszyć protestujący, lecz także obywatele Turcji, którym zwłaszcza w pierwszych dniach protestu, utrudniano uzyskanie rzetelnej informacji o wydarzeniach w Parku Gezi. Podczas gdy zagraniczne media pokazywały na żywo wydarzenia z placu Taksim, jeden z tureckich prorządowych kanałów zdecydował się wyemitować film dokumentalny o pingwinach. Autocenzura obecna jednak była także w serwisach zwykle nieprzychylnych rządzącej Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP Adalet ve Kalkınma Partisi), jak hurriyetdailynews.com, gdzie przez pierwszy tydzień protestów informacje o wydarzeniach w Gezi były nadzwyczaj krótkie, ogólnikowe, pozbawione tak liczby osób rannych, jak i analizy działań policji. Najwięcej informacji o demonstracjach i ich brutalnym tłumieniu uzyskać można było z felietonu w dziale kulinarnym tegoż serwisu. Tymczasem kilka stacji, które zdecydowały się transmitować demonstrację zostało ukaranych przez Najwyższą Radę Radia i Telewizji (RTÜK) za „szkodzenie fizycznemu, moralnemu i mentalnemu rozwojowi dzieci i młodzieży” poprzez pokazywanie zamieszek, a premier Turcji oskarżał CNN oraz BBC o „szerzenie kłamstw” i „dezinformację”<sup>43</sup>.

---

<sup>42</sup> *I was harassed by police: Leading Gezi activist*, <http://www.hurriyetdailynews.com/i-was-harassed-by-police-leading-gezi-activist-.aspx?pageID=238&nid=50581>, 31.08.2013 r.; *Disgraceful Use of Excessive Police Force in Istanbul*, <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/disgraceful-use-excessive-police-force-istanbul-2013-06-01>, 31.08.2013 r.; *Czerwone plamy i oparzenia u demonstrantów. Krąq pogłoski, że zatrzymani „znikają”*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/czerwone-plamy-i-oparzenia-u-demonstrantow-kraza-pogloski-ze-zatrzymani-znikaja,333345.html>, 31.08.2013 r.

<sup>43</sup> L. Harding, C. Letsch, *Turkey's prime minister vows to continue Gezi Park development*, <http://www.theguardian.com/world/2013/jun/06/turkey-prime-minister-gezi-park-erdogan>, 31.08.2013 r.; *Turkish channels fined for airing vulgar language during Istanbul rallies*, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-channels-fined-for-airing-vulgar-language-during-istanbul-rallies-.aspx?pageID=238&nID=49215&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.; *Journalists scapegoated in 'Occupy Gezi' crisis*, <http://en.rsf.org/turkey-journalists-scapegoated-in-occupy-12-06-2013,44776.html>, 31.08.2013 r.; *Czerwone plamy i oparzenia u demonstrantów. Krąq pogłoski, że zatrzymani „znikają”*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/czerwone-plamy-i-oparzenia-u-demonstrantow-kraza-pogloski-ze-zatrzymani-znikaja,333345.html>, 31.08.2013 r.; *Erdogan fails to get the point, Gül does*, <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-fails-to-get-the-point-gul-does.aspx?pageID=238&nid=48148>, 31.08.2013 r.; A. Tan, *Defining 'Red Hot Chili Pepper'*, <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?pageID=238&nid=48047>, 31.08.2013 r.

Opisane wyżej nadużycia siły przez służby porządkowe odnosily się także do dziennikarzy relacjonujących protesty w Parku Gezi. Podczas gdy – aby zapewnić wolność prasy – policja powinna dziennikarzy chronić, organizacja Reporterzy Bez Granic donosi o wielu pobitych (nawet po okazaniu legitymacji prasowej), bądź umyślnie uderzonych kanistrami z gazem łzawiącym reporterach (do dnia 8 lipca według Reporterów Bez Granic zaatakowanych zostało 54 dziennikarzy). W wielu przypadkach z aparatów i kamer usuwano zgromadzone materiały. Ofiarą policji padły również redakcje, m.in. agencji prasowej ETHA, która została przeszukana, a dwie jej pracownice – obecne w czasie przeszukania siedziby agencji – oskarżyły policjantów o molestowanie seksualne oraz znęcanie się psychiczne i fizyczne w czasie zatrzymania. Wszystkie powyższe nadużycia, biorąc pod uwagę ich natężenie i powagę, były wymierzone nie tylko w konkretnych, poszkodowanych dziennikarzy. Miały też na celu zastraszenie wszystkich mediów oraz pojedynczych obywateli, którzy zamienili się niejako w dziennikarzy, opisując przebieg wydarzeń, na nie poddających się kontroli tak łatwo jak tradycyjne media, portalach społecznościowych. Według R. T. Erdoğan portal te to „zagrożenie dla społeczeństwa” i narzędzie służące rozprzestrzenianiu fałszywych informacji, które prowadzą do zaognienia konfliktu. Na fali tej wypowiedzi 33 autorów tweetów (zawierających propozycję spotkania na placu, informacje o działaniach policji) zostało zatrzymanych za „sianie fałszywych informacji” oraz „podburzenie do zamieszek i propagandę”<sup>44</sup>.

---

<sup>44</sup> Reporters Without Borders, *Authorities must stop of excessive force by Istanbul police*, <http://en.rsf.org/turkey-authorities-must-stop-use-of-31-05-2013,44697.html>, 31.08.2013 r.; *‘Occupy Gezi’ protests lead to wave of arrests of news providers*, <http://en.rsf.org/turkey-occupy-gezi-protests-lead-to-wave-06-06-2013,44732.html>, 31.08.2013 r.; *Climate of hostility towards news media*, <http://en.rsf.org/turkey-climate-of-hostility-towards-news-20-06-2013,44825.html>, 31.08.2013 r.; *Journalists scapegoated in ‘Occupy Gezi’ crisis*, <http://en.rsf.org/turkey-journalists-scapegoated-in-occupy-12-06-2013,44776.html>, 31.08.2013 r.; *Police attack journalists again at Gezi Park demonstration*, <http://en.rsf.org/turkey-police-attack-journalists-again-at-08-07-2013,44906.html>, 31.08.2013 r.; V. Ziflioğlu, *Female journalists ‘abused’ in custody in Turkey*, “Hürriyet Daily News”, <http://www.hurriyetdailynews.com/female-journalists-abused-in-custody-in-turkey.aspx?pageID=238&nid=50856>, 31.08.2013 r.; *33 Twitter detainees in Gezi Park protests released*, <http://www.hurriyetdailynews.com/33-twitter-detainees-in-gezi-park-protests-released-.aspx?pageID=238&nid=48316>, 31.08.2013 r.; *Turkey frees protesters detained over tweets*, <http://www.aljazeera.com/video/europe/2013/06/20136661457648298.html>, 31.08.2013 r.; *Turkey protests resume in Istanbul after apology*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22776946>, 31.08.2013 r.



„Czy podasz rękę komuś, kto wyciąga do ciebie pięść?” – powiedział R. T. Erdoğan o demonstrującej w Parku Gezi młodzieży, która nie wahała się ratować rannego w czasie interwencji policjanta, której jedyną bronią przed gazem łzawiącym i policyjną pałką były transparenty i okrzyki, która odcięła się jednoznacznie od używających siły protestujących<sup>45</sup>. Mimo poszerzenia gwarancji wolności demokratycznych, czym rząd AKP zasłania się przed krytyką demokratycznego świata, ich implementacja nadal nie przebiega prawidłowo. Winni są temu nie tylko konkretni funkcjonariusze, ale państwo, które chroni ich przed wszelką odpowiedzialnością nie wszczynając śledztw, pozwalając niszczyć dowody oraz publicznie, słowami premiera, legitymizując wszystkie opisane w niniejszym artykule bezprawne działania. Szczycąc się demokratycznym ustrojem, trzecią kadencją i poparciem ponad połowy wyborców<sup>46</sup> AKP zdaje się zapominać, że o demokracji nie stanowią tylko wolne i powszechne wybory, ale też zasada państwa prawa, gwarantującego obywatelom poszanowanie ich godności osobistej, wolności oraz prawa do wyrażania myśli.

---

#### SUMMARY

THIS ARTICLE IS A DESCRIPTION of excessive use of force by the law enforcement in Turkey, legislative changes in this area and their implications since the beginning of Turkish EU accession bid. First part of the article focuses on the process of law and police proceedings adjustment to the EU's norms. This problem is mainly described by law enforcement faulty actions. Second part of the article depicts Gezi Park protests as an example of described abuses.

---

<sup>45</sup> T. Watkins, I. Lee, G. Tuysuz, *Turkish forces clear Istanbul park*, <http://edition.cnn.com/2013/06/15/world/europe/turkey-protests>, 31.08.2013 r.; *Gezi Park protesters provide first aid to police officer*, <http://www.hurriyetdailynews.com/gezi-park-protesters-provide-first-aid-to-police-officer.aspx?pageID=238&nID=48714&NewsCatID=341>, 31.08.2013 r.; E. Güneş, *Many injured as police enter Taksim Square to 'clear banners'*, "Hürriyet Daily News", <http://www.hurriyetdailynews.com/Default.aspx?PageID=238&NID=48585>, 31.08.2013 r.

<sup>46</sup> 62% według sondażu przeprowadzonego przez demonstracjami w parku Gezi; Q&A: *Protests in Turkey*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22780773>, 31.08.2013 r.



NOTA O AUTORCE

**Katarzyna Radziej** [katarzyna\_radziej@o2.pl] – absolwentka studiów I stopnia na kierunku Politologia na WNPiD UAM w Poznaniu. Autorka pracy dyplomowej pt. *Przemiany wewnętrzne na drodze Turcji do Unii Europejskiej*, napisanej pod kierunkiem dr. Pawła Stachowiaka. Podjęty w niej temat zamierza kontynuować podczas studiów II stopnia na tym samym kierunku.